

DE HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP: EEN OVERZICHT VAN 25 JAAR STUDIES EN ACTIES

Y. K. Damstra, Bosstraat 15, 6071 XR Swalmen
A.J.W. Lenders, Groenstraat 106, 6074 EL Melick

Naar aanleiding van het 25-jarig jubileum van de Herpetologische Studiegroep Limburg (HSL) van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg zijn alle bestuursverslagen nog eens nagelopen en onderzocht op gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden gedurende de laatste 25 jaar. Hieruit is een kroniek samengesteld die een beeld geeft van de activiteiten die de HSL sinds haar oprichting heeft ondernomen. De nadruk ligt ongetwijfeld op het veldonderzoek van de leden waarmee de herpetofauna in Limburg voor- goed op kaart is gezet. Maar daarnaast worden ook acties beschreven gericht op bescherming en behoud van de reptielen en amfibieën in onze provincie. Er zijn educatieve projecten ontplooid om de soorten meer bekendheid te geven en daarmee meer onder de aandacht van beleids- makers te brengen. Specifieke studies naar bedreigde soorten zijn uitge- mond in actieplannen en beschermingsplannen, waarvan de uitvoering in de loop der jaren concreet is vertaald in het veld. We kunnen nu reeds aange- ven dat veel informatie in onze archiefstudie naar boven is gekomen, maar dat we aan lang niet alle gegevens aandacht hebben kunnen schenken.

FIGUUR 1
Adderonderzoeker Ton Lenders in het Gogelveld
(Meinweg) in juli 1980 (foto: T. Stemkens).

1979

De Herpetologische Studiegroep is opgericht op 2 februari 1979. Tijdens de oprichtingsver- gadering in de Stadsschouwburg te Sittard zijn 13 personen aanwezig. De aanwezigen spreken zich uit om te komen tot een studiegroep, geli- eerd aan het Natuurhistorisch Genootschap, die zich in eerste instantie wenst te richten op behoud en bescherming van de Limburgse rep- tielen en amfibieën. Omdat niemand van de aanwezigen een bestuursfunctie op zich wil ne- men, nemen Wim Ganzevles en Willem Ver- goossen voorlopig de bestuurszaken waar. Het bestuurlijk vacuüm wordt de volgende verga- dering echter al ingevuld doordat Ton Lenders en Dré Broen respectievelijk het voorzitter- schap en het secretariaat op zich nemen. Wim Bremen komt met een eerste determinatieta- bel (gekopieerd uit Elzeviers reptielen- en am- fibieëngids) en het eerste logo van de Studie- groep (toen nog hardnekkig vignet genoemd)

wordt ontworpen door Frans Ensink.

Als bijzondere waarneming komt binnen dat de eerste larven van de Vroedmeesterpad zijn aangetroffen in een door de Werkgroep Lim- burg van de Nederlandse Vereniging voor Herpetologie en Terrariumkunde Lacerta aangelegde poel in de pastorale tuin te Holset. Hiermee wordt het startsein gegeven voor heel wat graafwerk in de daaropvolgende decennia. De in 1978 opgerichte Werkgroep De Doort komt met een eerste rapportage en voert sa- men met Staatsbosbeheer de eerste beheers- maatregelen uit ten behoeve van de Boomkik- ker. In het Meinweggebied wordt de pas door de Katholieke Universiteit Nijmegen afgesloten studie naar de Adder voortgezet (figuur 1).

1980

In januari zijn de eerste waarnemingskaarten gereed om gebruikt te worden voor de opslag van gegevens. De data worden opgenomen in een computer van het Bisschoppelijk College te Sittard en onder beheer gebracht van Theo Hansen. De kaarten zelf worden onderge- bracht in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. In mei wordt besloten ieder jaar een jaarverslag uit te brengen. Frank van Hoogstraten neemt de coördinatie van het eerste jaarverslag op zich. Het antwoord van Lacerta om een gezamenlijk jaarverslag uit te geven is negatief. De Werkgroep Limburg wil in 1983 hun eigen 10-jarige inventarisatie af- ronden met een eigen publicatie.

De gemeente Melick en Herkenbosch ont- vangt van de Studiegroep een verzoek om de geasfalteerde Meinweg af te sluiten voor alle verkeer. Uit onderzoek is komen vast te staan dat gedurende het voorjaar 's avonds veel amfibieën worden dood gereden op deze weg. Het verzoek wordt niet gehonoreerd en pas vijftien jaar later bij de oprichting van het Na- tionaal Park zal daadwerkelijk een voorzichti- ge aanzet worden gegeven tot afsluiting van de weg voor gemotoriseerd verkeer.

1981

De studiegroep is inmiddels overgegaan tot het houden van lezingen. Landelijk bekende herpe-

tologen als Henk Strijbosch en Harry Wijnands zijn uitgenodigd om informatie te geven over herpetologisch onderzoek in Nederland en de resultaten daarvan. De eerste excursie wordt georganiseerd, uiteraard in het Meinweggebied. Er zullen er nog vele volgen.

De inventarisatie over het jaar 1980 is afgerond met 630 waarnemingen, veelal op uurhokbasis. De eerste verspreidingskaartjes worden gemaakt en de eerste teksten zijn in concept gereed. Er ontstaat onenigheid met het bestuur van het Genootschap dat het jaarverslag alleen maar wil betalen als het wordt gestencild. De studiegroep heeft echter een uitgesproken voorkeur voor drukwerk. Men vindt elkaar bij de Swalmer Handelsdrukkerij die met een moderne stencilmethode de door de studiegroep beoogde kwaliteit kan waarmaken. Door de hoge kosten dienen de leden van de HSL het jaarverslag zelf te betalen. Mede dankzij de gegenereerde opbrengsten kan het verslag gedurende vele jaren worden uitgegeven.

Op de jaarvergadering van het Genootschap ontstaat een tweede conflict tussen de studiegroep en het bestuur. Het bestuur is van mening dat teveel leden van de studiegroep geen lid zijn van het Genootschap, maar wel meeprofiten van de voorzieningen van de vereniging. Het bestuur gelast de stuurgroep van de HSL om de betreffende leden uit te sluiten. Het zal niet bij deze eerste keer blijven.

1982

Dit jaar wordt speciaal aandacht besteed aan de Geelbuike vuurpad en de Vroedmeesterpad. Annie Zuiderwijk verzorgt een lezing over de eerstgenoemde soort. Tegen de aanleg van een kleiduvenschietsbaan in de Nekami-groeve (Groeve 't Rooth) wordt een bezwaarschrift ingediend. Frank van Hoogstraten neemt het voortouw bij de planning van twee poelen in de

Julianagroeven, die door een tiental leden in april handmatig worden aangelegd. Hij wordt direct daarop door de stuurgroep aangesteld als poelencoördinator.

Om het verlies aan voortplantingsplaatsen voor amfibieën een halt toe te roepen wordt op initiatief van de Herpetologische Studiegroep, het Rijksinstituut voor Natuurbeheer en het Staatsbosbeheer een Overleggroep Poelenbeheer geformeerd. Het voorzitterschap wordt opgenomen door de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw en Visserij. Naast genoemde organisaties participeren ook het Limburgs Landschap en de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten. Ton Lenders neemt namens het de Studiegroep in de Overleggroep zitting. In oktober wordt het eerste poelenplan gepresenteerd dat voorziet in de aanleg van 557 nieuwe poelen in Zuid-Limburg. Dré Broen treedt toe tot het bestuur van het Genootschap om de belangen van de Studiegroep ook op het hoogste niveau te kunnen behartigen.

1983

Er blijkt veel animo onder de studiegroep leden om gezamenlijk handmatig nieuwe poelen aan te leggen. In februari worden poelen gegraven in Helle (figuur 2), maar in datzelfde jaar ook in de Berghofweide (figuur 3) en in De Doort. De gemeente Kerkrade reageert positief op een subsidieverzoek voor de aanleg van poelen voor de Vroedmeesterpad in Carisborg. Het Ministerie van Landbouw en Visserij stelt f 15.000,- beschikbaar. Het actieplan blijkt in de uitvoering al snel een groot succes. Vanuit Eindhoven komt het bericht dat de Amfibieënwerkgroep Eindhoven zich bij de Studiegroep wil aansluiten. De stuurgroep ziet geen belemmeringen. Het bestuur van het Genootschap echter wel, aangezien er met de

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) een oude afspraak bestaat dat het Genootschap niet buiten Limburg zal opereren. Maar omdat de Brabanders lid worden van het Genootschap wordt de annexatie voor kennisgeving aangenomen.

Jan van Gelder en Ton Stumpel geven lezingen over telemetrie en boomkikkeronderzoek. De laatste maakt de leden warm om mee te helpen bij de opschoning van de droge grachten in de Bossche Fronten in Maastricht. Ondanks de inzet van Bert Kruyntjens, die zo zijn eigen ideeën heeft over de restauratie van de oude muren en bij nacht en ontij met een boormachine ter plekke beheerswerk uitvoert, blijken de muren inmiddels zo sterk beschadigd dat de Muurhagedissen te weinig zonnemogelijkheden hebben.

De Studiegroep brengt tegen het einde van het jaar een determinatietabel met inventarisatiehandleiding uit om de leden richtlijnen te geven bij het invullen van nieuwe waarnemingskaarten.

1984

Rob Gubbels start het onderzoek naar de Vuur-salamander in het Bunderbos. Aan het eind van het jaar worden de Nederlandse Spoorwegen gewezen op het feit dat de inzet van zogenaamde spuittreinen veel dieren het leven kost. De Studiegroep pleit voor een milieuvriendelijker methode om het spoor onkruidvrij te houden. Het standpunt van de Studiegroep inzake de aanleg van Rijksweg 73 is vanaf het begin duidelijk. Bij een keuze voor de oostoever van de Maas zal de herpetofauna grote nadelen ondervinden. Deze bevindingen worden echter niet in de Nota R73 opgenomen. Op de hoorzitting in oktober licht de Studiegroep haar bezwaren nogmaals toe. Maar zoals bekend zonder resultaat.

De stuurgroep oppert dat het niveau van de lezingen mogelijk te hoog is en vraagt de leden met andere suggesties te komen. In mei ver-

FIGUUR 2
De aanleg van een pool voor de Vroedmeesterpad bij het gehucht Helle in 1983 (foto: A. Lenders).

FIGUUR 3
Het graven van een pool in de Berghofweide met behulp van plastic en klei (foto: A. Lenders).

toont Niek Frigge een eerste film voor de studiegroep. De aanwezige leden zijn enthousiast. Niek zal met nieuwe producties later nog vele malen terugkomen. Met geld van het Ministerie worden later in het jaar met veel plezier karrensporen aangelegd op de Schiepersberg. Peter Frigge (uit Nijmegen!) wordt opgenomen in de stuurgroep. Frank Neijts en Jan Bex richten een Herpetologische Studiegroep Noord-Brabant op. Deze opereert als een afdeling van de Herpetologische Studiegroep Limburg. De afdeling start met tien leden. Het jaarverslag over 1984 bevat voor het eerst verspreidingsgegevens van twee provincies. Tot ongenoegen van de redactie van het Maandblad worden in het jaarverslag ook een tweetal artikelen opgenomen naast de gebruikelijke verspreidingskaartjes.

1985

In januari komt het bericht uit Nijmegen dat enkele herpetologen ook daar een Herpetologische Studiegroep willen beginnen. De Limburgse stuurgroep ziet, analoog aan eerdere ontwikkelingen, geen bezwaar in een nieuwe afdeling. Er wordt besloten de provincies volledige autonomie te geven. Ze kiezen hun eigen stuurgroep, ze beheren hun eigen databank en organiseren hun eigen bijeenkomsten. Als verbindende factor zullen in een gezamenlijk jaarverslag alle gegevens worden samengebracht en gepubliceerd. Als ook vanuit de provincie Utrecht belangstelling wordt getoond komt er reactie van zowel het Genootschapsbestuur als van de KNNV. Er starten onderhandelingen om te komen tot een samenwerkingsverband. Dat neemt niet weg dat het jaarverslag over 1985 de verspreidingsgegevens van amfibieën en reptielen over drie provincies bevat.

In maart wordt op basis van gegevens van de Studiegroep door de Overleggroep Poelenbeheer een tweede actieplan gepresenteerd, nu voor het Stadsgebied Roermond. Dit plan gaat uit van de aanleg van circa 1000 poelen. De Overleggroep Poelenbeheer wordt uitgebreid met de Stichting tot Instandhouding van Kleine Landschapselementen (IKL) en het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN). Theo Stemkens, prominent lid van de Studiegroep, neemt namens het IVN zitting in de Overleggroep.

1986

Door Peter Keijzers en Niek Frigge wordt hard gewerkt aan de productie van een film over de Limburgse amfibieën en reptielen. Ook Harry van Buggenum heeft aspiraties op dit vlak (figuur 4). Het Wereld Natuurfonds kent een substan-

tiële subsidie toe voor de productie.

Er komt (ongevraagd) een grote subsidie binnen van het Ministerie van Landbouw en Visserij voor de aanleg van poelen in het Heuveland. Doordat de subsidie alleen toegekend kan worden aan een organisatie die geen banden heeft met het Ministerie ziet de penningmeester van het Genootschap kans de nodige rentevoordelen te behalen. Ton Lenders wordt door het Ministerie benaderd om een soortbeschermingsplan voor de Geelbuikvuurpad en de Vroedmeesterpad te schrijven. In het Hemelvaartweekend vindt de eerste meerdaagse inventarisatie plaats in Zeeland (figuur 5), een traditie die later landelijk door RAVON wordt overgenomen en tot nu toe in stand is gebleven. De 14-jarige Tim van den Broek mag van zijn moeder mee, echter alleen onder de constante begeleiding van Peter Keijzers en Ton Lenders. De Alpenwatersalamander wordt niet gevonden in Zeeuws-Vlaanderen, maar de krat Palm die door organisator Thijs Cramer op de vondst was gezet werd toch (met enig ander gerstenat) genuttigd. Op 6 november wordt de Herpetologische Studiegroep Zeeland opgericht. In de provincie Utrecht is al eerder dit jaar een zelfde stap gezet. In het jaarverslag 1986 zullen verspreidingsgegevens worden opgenomen uit vijf provincies.

Bij een studiegroepbijeenkomst wordt met een lezing van Dirk Bauwens over de Levendbaren de hagedis de eerste buitenlander aangetrokken. Theo Stemkens oppert het idee om een kadercursus herpetofauna te organiseren voor het IVN. Daarvoor is de tijd echter nog iets te vroeg. Tevens wordt dit jaar de eerste variavonavond georganiseerd, waarbij de leden worden uitgenodigd met een eigen inbreng te komen. Kees Marijnissen vraagt tijdens die bijeenkomst om ook verspreidingsgegevens van vissen op de waarnemingskaarten te vermelden. Is dit het begin van een vissenstudiegroep?

De besprekingen met de KNNV monden uit in de oprichting van de Stichting Herpetologische Studiegroepen. Genootschap en KNNV gaan een werkgemeenschap aan en dragen gezamenlijk de financiële verantwoordelijkheid.

1987

Na ondertekening van een contract gaat per 1 januari de samenwerking tussen Genootschap en KNNV van start. Ton Lenders wordt voorzitter, Harry van Buggenum secretaris en Ruud Foppen penningmeester. Later in het

jaar wordt de Stichting Herpetologische Studiegroepen officieel opgericht als de notariële acte passeert. De Stichting wordt ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Maastricht en krijgt daarmee een zelfstandige positie. In 1991 zal het samenwerkingsverband verder gaan onder de naam Stichting RAVON. De Herpetologische Studiegroep Limburg zal zowel aangesloten zijn bij de nieuwe Stichting als bij het Genootschap. Met de invoering van de landelijke structuur krijgt de groep tevens een nieuw logo.

Met Hemelvaart wordt voor alle afdelingen een inventarisatieweekend in de Voerstreek georganiseerd. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage aan de kennis van de verspreiding van de herpetofauna in dit deel van Belgisch Limburg geleverd.

Op 4 september wordt de eerste druk van het door Rob Lenders en Kees Marijnissen geschreven boekje 'Waarnemen en Herkennen' gepresenteerd. Deze uitgave zal nog vele malen worden herdrukt en geeft tot op heden nog steeds de meest essentiële informatie voor inventarisaties in het veld.

Een belangrijke populatie van Knoflookpad en Kamsalamander in het Heerenveen wordt bedreigd door mestinstroom. Ben Crombaghs en Peter Frigge voeren actie om het ven te sparen. Er wordt gesuggereerd om een aarden wal om het ven te leggen.

1988

De studiegroep presenteert de Herpetologische Mededelingen als contactblad voor de leden. Met de kopij wil het zoals gewoonlijk niet erg vlotten. Rob Gubbels neemt het beheer van de waarnemingen op zich en wordt daarmee de eerste of-

FIGUUR 4
Harry van Buggenum als filmer op de Meinweg in 1986
(foto: A. Lenders).

ficiële waarnemingensecretaris van de HSL.

Behalve voor eigen studiegroepleden worden ook excursies georganiseerd voor studiegroepen uit andere provincies. Dit jaar komt de Herpetologische Studiegroep Noord-Brabant op bezoek in het Meinweggebied (figuur 6). Er zullen nog vele andere groepen volgen.

De film 'Amfibieën en reptielen van Limburg' gaat op 14 april in de Oranjerie te Roermond in première. Van de film wordt een videoband (figuur 7) gemaakt die gretig aftrek vindt. Als bijzonderheid is te melden dat de muziek bij de film is geschreven en uitgevoerd door een toen nog onbekende Jack Poels met zijn band Rowwen Hèze.

Het soortbeschermingsplan Geelbuikvuurpad en Vroedmeesterpad wordt in de ogen van de auteur afgerond, maar de gepresenteerde versie wordt door het Ministerie niet in dank aanvaard. Hieraan debet is de starre houding van de auteur die er op staat dat in het plan een financiële paragraaf wordt opgenomen. De leden van de Herpetologische Studiegroep zorgen er echter voor dat de inventarisaties naar beide sterk bedreigde soorten gewoon blijven doorgaan (figuur 8). Door de Poelenbeheergroep worden een aantal nieuwe plannen voorbereid. Er wordt een uitwerkingsplan gemaakt voor het Stads-gewest Roermond naar aanleiding van nieuwe inventarisaties in 1987. Tevens worden actieplannen voorbereid voor het Uitzonderingsgebied Beek en het Centraal Plateau als ook voor het Maasdal Noord-Limburg. De plannen worden het volgende jaar officieel gepresenteerd, maar aan de uitvoering wordt al voortvarend invulling gegeven.

1989

Omdat Ton Lenders wordt gekozen tot voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap

neemt Harry van Buggenum het voorzitterschap van de studiegroep over. Geert Janssen wordt secretaris en Dré Broen neemt het penningmeesterschap op zich. Dat laatste is nodig omdat door de verkoop van gegevens aan commerciële bureaus de eerste inkomsten binnenkomen. Direct doet zich de vraag voor van wie de gegevens nu eigenlijk zijn, van het Genootschap of van de Stichting Herpetologische Studiegroepen? Om problemen met de subsidieverstrekker van het Genootschap te voorkomen wordt het geld voorlopig bij de Stichting ondergebracht en aangewend voor het maken van het gezamenlijke jaarverslag.

Harry van Buggenum en Johan den Boer geven een demonstratie van Inventar, het nieuwe geautomatiseerde dataverwerkingsprogramma van het Genootschap. Tevens wordt besloten tot invoering van de nulcode, waarmee wordt aangegeven dat er ondanks intensief inventariseren geen soorten zijn aangetroffen.

Mede dankzij een substantiële subsidie van de provincie Limburg komt in samenwerking met de Stichting Herpetologische Studiegroepen het eerste atlasproject van de grond. Als projectcoördinator wordt Jo van der Coelen aangesteld. Hij zet als eerste daad een planning van de werkzaamheden op die moet leiden naar een voor Nederland uniek gedetailleerde atlas op basis van kilometerhokken. Niet vergeten mag worden dat op het eind van het jaar Tim van den Broek, Harry van Buggenum en Geert Janssen voor de Studiegroep deelnemen aan de bekende televisiequiz 'Ja Natuurlijk!', een aflevering die door het drietal glansrijk wordt gewonnen (figuur 9).

1990

Naar aanleiding van het tienjarig bestaan wordt (ruim na dato) op 3 november een studiedag

georganiseerd. De resultaten van die dag worden samengevat in een themanummer van het Maandblad. Met name de rol die de Studiegroep heeft gespeeld bij de bescherming van de herpetofauna in Limburg wordt breed uitgemeten. Op het eind van de studiedag wordt de Bronzen Kikker (een ontwerp van Mies van Buggenum) uitgereikt aan de Gemeente Melick en Herkenbosch voor de aanleg van diverse poelen in het buitengebied. Speciale lof was er voor het idee om enkele poelen door de basisscholen in de gemeente te laten adopteren, waardoor duurzaamheid maar ook het educatieve aspect in de bescherming van amfibieën op een bijzondere wijze tot uiting werd gebracht.

Eerder in het jaar wordt een verhitte forumdiscussie gevoerd over het kweken en uitzetten van amfibieën en reptielen. De Studiegroep neemt het standpunt in dat alleen in uitzonderlijke gevallen kan worden overgegaan tot (her)introductie van dieren. Zo wordt het kweekexperiment van Muurhagedissen geaccepteerd, temeer omdat het door de Katholieke Universiteit Nijmegen wordt begeleid. Na de zoveelste brief aan de gemeente Maastricht waarin de bezorgdheid wordt uitgesproken over de situatie aldaar, komt het bericht dat de Bossche Fronten worden aangewezen als Natuurmonument in het kader van de Natuurbeschermingswet. Hendrik de Nie houdt een lezing over vissen. Hoewel sommige leden veel voelen voor de opname van vissen bij de inventarisaties, spreekt het merendeel zich uit om dat niet te doen. Hiermee dreigt een schisma te ontstaan in de Studiegroep. In mei wordt dan ook de Vissenwerkgroep van het Genootschap opgericht. Tot een splitsing van de ruim 80 leden komt het niet, omdat een handvol leden, breed georiënteerd als ze zijn, gewoon lid van beide studiegroepen wordt.

FIGUUR 5

Eerste excursie tijdens het Hemelvaartweekend in Zeeland in 1986 (foto: A. Lenders).

FIGUUR 6

Uitleg tijdens een adderexcursie op de Meinweg met de Herpetologische Studiegroep Noord-Brabant in 1988 (foto: K. Marijnissen).

1991

Het jaar staat vooral in het teken van de atlas. Zeventien auteurs werken onder begeleiding van Jo van der Coelen aan de soortteksten. De databank wordt officieel afgesloten. Uit de periode 1980-1990 bevinden zich in totaal 20.133 waarnemingen in het archief. Dit neemt overigens niet weg dat een aantal bijzondere waarnemingen over 1991 toch nog wordt meegenomen in de atlas. De oorspronkelijke planning wordt niet gehaald, hetgeen resulteert in een verlenging van de aanstelling van de projectcoördinator.

Er wordt een nieuw project opgezet. Het project 'Reptielen onder Hoogspanning', een inventarisatie onder hoogspanningsleidingen op diverse plekken in de provincie komt niet echt van de grond. Daarentegen loopt het in 1989 door Harry van Buggenum opgestarte monitoringproject naar eiklonpen van de Bruine kikker voorbeeldig. Met hulp van diverse studiegroepleden worden opnieuw alle sloten in een gebied ten noorden van Echt systematisch geïnventariseerd. Niet iedereen was echter blij met deze actie, getuige de bij enkele deelnemers doorsneden ventielen van autobanden. Het project blijft echter overeind en zal nog vele jaren doorlopen. Willem Vergoossen komt met een rapport over 14 jaar onderzoek naar de Boomkikker in Midden-Limburg, een onderzoek dat ook daarna wordt gecontinueerd.

Tim van den Broek wint de Malmbergprijs voor middelbare scholieren met een scriptie over de Geelbuikvuurpad. Het geld (f 5.000,-) wordt beschikbaar gesteld aan het herpetologisch onderzoek. Als dank krijgt de jonge onderzoeker van Staatsbosbeheer en de Stichting RAVON een kopie van een plaquette met een naar hem genoemde poel in het Gerendal (figuur 10). Het mededelingenblad heeft een vitamine-stoot nodig. Harry van Buggenum ontwerpt

een nieuw nulde nummer. De 'Amfibieën- en Reptielenkrant van Limburg' verschijnt in een eerste jaargang.

1992

Door de gemeente Helden worden een tiental poelen aangelegd, waarvan zelfs enkele buiten de gemeentegrens. Dit levert de gemeente een nominatie op voor de Bronzen Kikker. Naar aanleiding van de publicatie over de Boomkikker wordt door het Waterschap Roer en Overmaas samen met Staatsbosbeheer een plan opgesteld om de moederpoel in de Doort geheel te renoveren en waterdicht te maken. Piet Zegers geeft zijn eerste excursie op terreinen van Staatsbosbeheer in de Groote Peel. Daarna staat hij ieder jaar vast in het excursieprogramma. Een twintigtal leden schonen de poelen in de Nekami-groeve op. Er zit niet echt schot in de bescherming van de Geelbuikvuurpad. En het soortbeschermingsplan laat nog steeds op zich wachten.

In december wordt het atlasproject afgesloten met de presentatie van de eerste Limburgse herpetofauna-atlas (figuur 11) in het provinciehuis te Maastricht. Als voorzitter van de Stichting RAVON en het Natuurhistorisch Genootschap biedt Ton Lenders het eerste exemplaar aan gedeputeerde Piet Hilhorst. Alleen dankzij het collectief van schrijvers (figuur 12) en waarnemers (bijna 300), en niet te vergeten de coördinatie van Jo van der Coelen (figuur 13), kan dit boekwerk met succes worden afgerond. Met de afsluiting van het project wordt een nieuwe mijlpaal bereikt in de nog maar korte bestaansperiode van de studiegroep.

1993

Zoals gebruikelijk na de afsluiting van een groot project wordt het rustig rond de activiteiten van de Studiegroep. De stuurgroep neemt zich voor om de inventarisaties niet stil te laten val-

FIGUUR 7

Videoband van de film *Amfibieën en Reptielen van Limburg*.

len. Voor beheer en beleid zijn actuele verspreidingsgegevens van groot belang. Ook vanuit commercieel gezichtspunt dienen de gegevens up-to-date te zijn. Er worden nieuwe projecten en activiteiten bedacht om de leden van de studiegroep een nieuwe uitdaging te bieden. Na jarenlange strijd zijn de motorcrossactiviteiten in de Meertensgroeve stilgelegd. Dit is niet de beste keuze, zoals later zal blijken. Er heersen wantoestanden bij het wereldkampioenschap handboogschieten in de Nekami-groeve. De schutters en publiek hebben ondanks toezeggingen van de organisatie geen oog voor de aanwezige natuurbelangen. De werkzaamheden aan het spoor in het Bunderbos zijn zo grootschalig en ondeskundig uitgevoerd dat voor het voortbestaan van de Vuursalamander moet worden gevreesd. Kort gezegd, ellende alom.

FIGUUR 8

Frans Blezer tijdens een inventarisatie naar Geelbuikvuurpadden en Vroedmeesterpadden in het Gerendal in 1988 (foto: A. Lenders).

FIGUUR 9

Het team van de Herpetologische Studiegroep (rechts) tijdens de opnamen van de quiz 'Ja Natuurlijk' (foto: C. Adams).

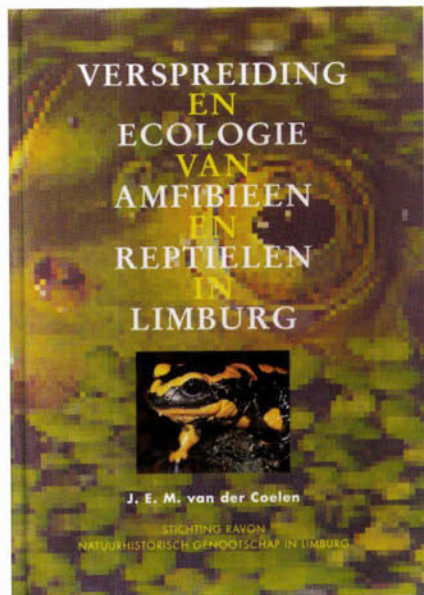

FIGUUR 10

Bevestiging plaquette bij de Tim van den Broekpoel in het Gerendal (foto: T. van den Broek).

1994

De Studiegroep start onder leiding van Harry van Buggenum een onderzoek naar de toestand van de Limburgse poelen. Ruim 180 poelen worden bij het onderzoek betrokken. Op landelijk niveau wordt een soortgelijk onderzoek uitgevoerd. Het Limburgse project sluit hierbij aan. Er wordt medewerking gevraagd bij het opstellen van een landelijk soortbeschermingsplan voor de Boomkikker. Tevens komt er een verzoek binnen om mee te werken aan een allesomvattende inventarisatie van de Beegderheide. De Overleggroep Poelenbeheer daarentegen gaat ter ziele omdat het Ministerie geen menskracht meer ter beschikking stelt. De provincie weigert het voorzitterschap over te nemen.

Op het laatste moment wordt de Studiegroep benaderd om voor de tweede keer het Hemelvaartweekend te organiseren. Ton Lenders neemt het voortouw en zorgt met Cor de Visser voor een verblijfslocatie bij de Comé in Baexem. Met meer dan 60 deelnemers wordt het weekend een groot succes, niet in de laatste plaats doordat iedere deelnemer de beschikking heeft over een eigen kamer. In totaal worden 1634 waarnemingen verzameld, verspreid over 123 kilometerhokken. Zoals gebruikelijk bij het Genootschap is de groep niet eenkennig en worden ook bijzondere vondsten van andere soortgroepen genoteerd.

In de gemeente Swalmen worden veel nieuwe poelen aangelegd, hetgeen Frans Blezer doet besluiten deze gemeente voor te dragen voor de Bronzen Kikker. Helaas kunnen niet alle nominaties worden gehonoreerd. In de nieuwe moederpoel in de Doort worden dankzij de ingreep bij de moederpoel meer dan 300 (sub)adulte Boomkikkers geteld. De Stichting RAVON en het Genootschap sluiten een overeenkomst over gegevenslevering aan derden. De studiegroep behoort primair bij het Genootschap. Provinciale aanvragen worden dan ook door het Genootschap afgehandeld, provincie overstijgende opdrachten horen thuis bij RAVON.

1995

In het voorjaar wordt een specialisatiecursus Reptielen en Amfibieën gegeven in het Mederiacum te Melick voor de scholengidsen van het IVN. Met zes avondsessies en twee excursies wordt de deelnemers een eerste inzicht gegeven in de Limburgse herpetofauna. De cursus wordt gegeven door Harry van Buggenum, Rob Gubbels, Tim van den Broek, Dré Broen, Ton Lenders en Frans Blezer. De deelnemers zijn laaiend enthousiast en de meest fanatieke cursisten worden opgenomen in het ledenbestand van de Studiegroep. Door het Genootschap worden op verzoek van Limburgs Landschap een drietal terreinen geïnventariseerd, de Boshuizerbergen, de Tuspeel en het Cannerbos. De Herpetologische Studiegroep doet uiteraard mee. Het begin van een langjarig intensieve samenwerking tussen

het Natuurhistorisch Genootschap en de Stichting Het Limburgs Landschap is gemaakt. Binnen RAVON wordt de wens uitgesproken om alle provinciale studiegroepen de landelijke naam mee te geven. Een RAVON-Limburg komt er echter niet omdat de Studiegroep in eerste instantie een studiegroep van het Genootschap wenst te zijn en te blijven. Desalniettemin wordt Ton Lenders op de jaarlijkse RAVON-dag in november benoemd tot erebestuurslid van de Stichting RAVON voor "de onschatbare waarde die hij heeft en heeft gehad voor het onderzoek aan en de bescherming van de inheemse reptielen, amfibieën en vissen in het algemeen en het werk van RAVON in het bijzonder".

1996

De Herpetologische Studiegroep lijkt nu toch in een dip terechtgekomen te zijn. Naast Dré Broen geeft ook Ton Lenders aan te willen stoppen met het stuurgroepwerk. Daarmee hebben de pioniers van het eerste uur hun trekkersrol ingeleverd. Maar er is tegelijkertijd hoop. Nieuwe leden die het voortouw wensen te nemen dienen zich aan. Rob Geraeds heeft in het voorgaande jaar een scriptie afgesloten over de Kamsalamander in het WCL-gebied Midden-Limburg. Victor van Schaik rondt een onderzoek af over de herpetofauna van de Holtmühle. Beiden zijn bij elke excursie van de partij. Tegen het einde van het jaar verschijnt het themanummer over de Beegderheide met daarin een bijdrage van Ton Lenders over de aanwezige herpetofauna. Een nieuw inventarisatieproject wordt opgezet met diverse studiegroepen naar de intrinsieke natuurwaarden van de Groote Heide bij Venlo. De normale inventarisaties lopen echter ook gewoon door. Er is zelfs weer een toename te bespeuren in het aantal waarnemingen. Er wordt geopperd een nieuwe verspreidingsatlas uit te brengen in 2001, waarmee een vergelijking gemaakt kan worden met het eerste inventarisatiedecennium. Lei Paulsen maakt bezwaar tegen het beregenen van de golfbaan in Brunssum omdat zich in alle poelen meerdere soorten amfibieën voortplanten, waaronder de strikt beschermde Kamsalamander.

1997

De vernieuwing in de stuurgroep zet door. Na het aftreden van Geert Janssen als secretaris neemt Raymond Tilmans die taak over. Rob Gubbels wordt opgevolgd door Ykelien Damstra (figuur 14). Mia Cox neemt de coördinatie van het Monitoringsnetwerk Reptielen van RAVON op zich.

FIGUUR 11

De eerste verspreidingsatlas van de Limburgse amfibieën en reptielen.

Een ambtelijke werkgroep komt weer eens bij elkaar om de stand van zaken met betrekking tot het Soortbeschermingsplan Geelbuikvuurpad en Vroedmeesterpad door te nemen. Ton Lenders en Frans Blezer zullen het conceptplan aanpassen aan de actualiteit. Frans heeft inmiddels van het Ministerie toestemming gekregen voor het opkweken van larven van de Geelbuikvuurpad uit de Nekami-groeve.

Lei Paulsen krijgt toestemming om de poelen op de golfbaan te monitoren. In groepsverband of individueel wordt gestart met het inventariseren van witte vlekken in de verspreiding van diverse soorten in verband met de uit te brengen nieuwe atlas. Denis Frissen dient zich aan met een lezing over de amfibieën in waterbuffers.

Er verschijnt opnieuw een themanummer van het Maandblad over het gebied Lilbosch/Hazelaarsbroek. Harry van Buggenum levert een bijdrage met een artikel over de monitoring van de nieuw aangelegde poelen. Bijzonder is de ontwikkeling van de populatie van de Boomkikker ter plekke.

1998

De specialisatiecursus Reptielen en Amfibieën uit 1995 wordt herhaald voor IVN-leden. De cursus vindt plaats in Afferden, waardoor ook het noorden van de provincie meer bij de herpetologie wordt betrokken. Dit levert wederom enkele nieuwe leden op.

De resultaten van de inventarisaties op de Groote Heide worden gepubliceerd in een speciaal nummer van het Maandblad. Wat betreft de herpetofauna blijkt de Groote Heide vooral van belang te zijn in verband met het voorkomen van een grote populatie Zandhagedissen. Math de Ponti start een onderzoek naar het verband tussen de vegetatie en de zonplekken van Adders op de Meinweg.

De ontwikkeling van het industrieterrein Keulsebaan Zuid in Roermond stagneert omdat het Genootschap bezwaar heeft gemaakt tegen de aanleg van dit terrein in verband met de aanwezigheid van Knoflookpadden. Er verschijnt een rapport van onderzoeksbureau Natuurbalans/Limes Divergens waarin de bedenkingen van het Genootschap worden bevestigd.

Voor de tweede keer vindt een voorzitterswisseling plaats. Harry van Buggenum stelt zijn zetel ter beschikking aan Ykelien Damstra. Daarmee is zij de eerste vrouw binnen het Genootschap die het voorzitterschap van een studiegroep op zich neemt.

Het gaat niet goed met het herpetokrantje. Een oproep voor nieuwe redacteurs levert geen enkele reactie op. De formule lijkt bovendien te zijn uitgewerkt. Er is behoefte aan

FIGUUR 12

Het schrijverscollectief bij de presentatie van de atlas in het provinciehuis in 1992 (foto: C. Adams).

nieuwe ideeën en nieuw bloed. Bij gebrek aan dat laatste blijft Harry van Buggenum de stuwende kracht achter het mededelingenblad.

1999

Dit jaar vinden enkele bijzondere excursies plaats. Voor het eerst in het bestaan van de Studiegroep wordt door Raymond Tilmans een meerdaagse excursie georganiseerd naar de Eifel. Met 17 deelnemers worden de Duitse burenhelpten met inventarisaties in het kader van een nieuwe atlas voor Nordrhein-Westfalen. Er wordt een bezoek gebracht aan het Biologisch Station Kreis Aachen en aan de Arbeitskreis Naturschutz Stollberg. In de Duitse pers verschijnen diverse artikelen die gewijd zijn aan deze samenwerking. Later in het jaar wordt een gezamenlijke excursie georganiseerd met de Herpetologische Werkgroep van LIKONA in de Voerstreek (figuur 15). Bijzondere aandacht gaat uit naar de door de Werkgroep ontworpen betonnen drinkbakken die speciaal zijn aangepast op toegankelijkheid voor amfibieën.

Op diverse plekken worden acties gevoerd voor het behoud van de herpetofauna. In Holset worden vissen weggevangen uit een poel die speciaal voor de Vroedmeesterpad is aangelegd. Door sluiting van het drinkwaterpompstation Helden dreigt een poel te verdwijnen in de Heldense bossen. Er wordt intensief gezocht naar alternatieven. In de gemeente Roermond wordt op twee fronten actie gevoerd. Door de ontwikkeling van woningbouw bij Dennenmarken wordt de Kamsalamander bedreigd. Wouter Jansen en Ykelien Damstra geven middels het Roermonds Milieuoverleg tegengas aan de plannen. Op het industrieterrein Keulsebaan Zuid wordt de Knoflookpad opnieuw aangetoond. Met de gemeente wordt gezocht naar

mogelijkheden om de natuurwaarden veilig te stellen.

De uitgifte van de soortbeschermingsplannen is wederom vertraagd. Toch worden in het veld maatregelen genomen om met name de Geelbuikvuurpad voor Nederland te behouden. Voor de Nekami-groeve wordt door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij f 30.000,- beschikbaar gesteld. Door Raymond Tilmans wordt via een sponsoractie f 5.000,- bij elkaar gebracht voor de aanleg van poelen in de Julianagroeve.

Diverse studiegroepleden komen met bijzondere uitgaven. Harry van Buggenum publiceert de resultaten van langjarig monitoringonderzoek in het Areven, de Grensweg, De Krang en het Laagbroek. Rob Geraeds en Victor van Schaik schrijven een verslag over de amfibieën van het Roerdal.

2000

In het kader van het atlasproject vindt een eerste bijeenkomst plaats. De leden van de Stu-

FIGUUR 13

De coördinator van het eerste atlasproject, Jo van der Coelen, tijdens veldwerk (foto: T. van den Broek).

FIGUUR 14

Ykelen Damstra met schepnet tijdens inventarisatiewerk in 1997 (foto: A. Lenders).

diegroep geven aan welke soorten zij willen beschrijven. Er wordt een eerste verdeling gemaakt. Iedereen wordt verzocht de hem of haar toegewezen soort(en) de komende jaren te blijven volgen en eventuele hiaten in de verspreiding weg te werken. Uitgangspunt moet zijn dat een verantwoorde vergelijking kan worden gemaakt tussen het eerste en tweede decennium van het inventarisatieonderzoek. Ton Lenders wordt aangewezen tot projectcoördinator en maakt een projectplan om de benodigde subsidies binnen te halen. Tijdens de Genootschapsdag krijgt hij voor bewezen diensten op het gebied van onderzoek naar de herpetofauna binnen de provincie de Bronzen Kikker uitgereikt. Bert Kruyten vraagt bij de gemeente Maas-tricht aandacht voor de Lage Fronten. Uit onderzoek is inmiddels vast komen te staan dat de

populatie Muurhagedissen ter plekke zeker zo groot is als die van de Hoge Fronten en dus alle bescherming behoeft. Amfibieën in de gemeente Roermond zijn inmiddels uitgegroeid tot procedureel lastige beestjes. Met name de aanleg van het nieuwe industrieterrein stagneert omdat door het Genootschap wordt aangedrongen op vooraf gerealiseerde natuurcompensatie.

Raymond Tilmans treedt af als secretaris. Zijn taken worden verdeeld over diverse mensen. Denis Frissen treedt op als vaste notulist en vervult daarmee in feite het secretariaat. Harry van Buggenum maakt een nieuwe krant voor de Studiegroep.

Halverwege de maand augustus organiseert de Studiegroep een synchroon-excursie. Zowel in Noord-, Midden- als Zuid-Limburg wordt gelijktijdig gezocht naar reptielen langs het spoor. Spoorwegen vormen waarschijnlijk belangrijke verbindingswegen voor reptielen. Door het slechte weer worden later op de dag alleen in Zuid-Limburg hagedissen gezien en het doel van de excursies valt letterlijk voor het grootste deel in het water. Dat betekent echter niet dat herpetologen zich snel uit het veld laten slaan. Normaliter gaan ook bij slecht weer de excursies gewoon door (figuur 16).

De eerste resultaten van het meerjarig adderonderzoek van Ton Lenders en Pedro Janssen in het Meinweggebied worden gepubliceerd. Paul van Hoof en Martijn Dorenbosch vergelijken Adders uit de Meinweg op morfologische kenmerken met andere populaties in Nederland en brengen daarover een rapport uit.

2001

Door de MKZ-crisis gaat het voorjaar voor veel veldwerk verloren omdat de meeste natuurterreinen afgesloten worden voor alle publiek. De Herpetologische Studiegroep is evenwel in juni weer zeer actief bij het Genootschapsweekend waar gezamenlijke met andere studiegroepen het Weerterbos wordt onderzocht. De resultaten van deze vlakdekkende inventarisatie worden in 2002 in een themanummer van het Maandblad gepubliceerd. In het Meinweggebied wordt gestart met een telemetrisch onderzoek bij de Adder om de zomerverblijfplaatsen van de slang in beeld te krijgen.

Voor het eerst gaan agenda en notulen bij de Stuurgroep via de e-mail. De nieuwe tijd is blijkbaar ook bij de studiegroep aangebroken. De leden van de Studiegroep gaan hoe langer hoe meer werken met een GPS, hetgeen een schat aan gedetailleerde gegevens oplevert. De bijeenkomsten worden voortaan gehouden in het GroenHuis. Daar vindt ook een tweede bijeenkomst plaats van de soortauteurs van de atlas. Er is echter weinig nieuws te melden omdat de benodigde gelden nog niet binnen zijn. Harry van Buggenum zal te zijner tijd een voorbeeldtekst voor de Kamsalamander presenteren.

Het door Ton Lenders geschreven soortbeschermingsplan voor de Vroedmeesterpad en de Geelbuikvuurpad wordt buiten medeweten van de auteur gepresenteerd. Het heeft precies 15 jaar geduurd voordat na 12 concepten en tientallen bijeenkomsten het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de tijd rijp achtte maatregelen voor deze soorten te presenteren. Hetzelfde Ministerie houdt evenwel de poot stijf bij de aanleg van het industrieterrein in Roermond.

FIGUUR 15

Inventarisatie van een met beton aangelegde poel in Zuid-Limburg in 1999 (foto: H. van Buggenum).

FIGUUR 16

Veldbezoek aan het Vlakbroek in 2000 (foto: H. van Buggenum).

TABEL I.

Overzicht van de stuurgroepleden van de Herpetologische Studiegroep door de jaren heen.

Voorzitter	Aantreden	Aftreden	Leden	Aantreden	Aftreden
Ton Lenders	1979	1989	Frank van Hoogstraten	1979	1986
Harry van Buggenum	1989	1998	Jan Hermans	1979	1988
Ykelien Damstra	1998	heden	Dré Broen	1979	1996
			Ton Lenders	1979	1996
			Harry van Buggenum	1982	heden
			Frank Neijts	1984	1986
			Peter Frigge	1984	1988
			Frans Blezer	1986	2000
			Rob Gubbels	1987	1997
			Geert Jansen	1988	2000
			Onneke Driessen	1989	1992
			Cor de Visser	1989	1999
			Mia Cox	1995	2000
			Raymond Tilmans	1995	2000
			Henk Heijligers	1996	heden
			Ykelien Damstra	1997	heden
			Denis Frissen	1999	heden
			Jan Hermans	2000	heden
			Victor van Schaik	2000	heden
Secretaris					
Dré Broen	1979	1983			
Harry van Buggenum	1983	1989			
Geert Jansen	1989	1997			
Raymond Tilmans	1997	2000			
Denis Frissen	2000	heden			
Penningmeester					
Dré Broen	1989	1996			

Er wordt een oplossing gevonden in een reductie van het te bebouwen oppervlak en in het vooraf realiseren van compensatiemaatregelen.

2002

In januari besluit de Stuurgroep dat alleen de gegevens van dit jaar nog meegenomen zullen worden voor de nieuwe atlas. De sluitingsdatum voor het verzamelen wordt vastgesteld op 31 december. De stuurgroepleden gaan zoveel mogelijk mensen benaderen om oude waarnemingen alsnog in te leveren. Het projectvoorstel wordt ingediend bij de Provincie Limburg. De eerste berichten zijn hoopgevend.

Nog twee andere soortbeschermingsplannen zien het licht mede dankzij de beleidsmatige druk van de Stichting RAVON. Zowel het Beschermingsplan Boomkikker als het plan Knoflookpad worden aangeboden. Bij het opstellen van beide plannen zijn diverse studiegroepleden betrokken geweest. Diverse maatregelen die opgenomen zijn in de soortbeschermingsplannen worden al voortvarend ter hand genomen. Vooral de Geelbuikvuurpad profiteert van de eerste financiële injecties.

In het Meinweggebied wordt een onderzoek naar het voedsel van de Adder uitgevoerd. Wilco van den Berg en Henk van Kuijk presenteren de resultaten halverwege het jaar in een verslag. Het provinciale beschermingsplan voor de Adder wordt gepresenteerd in het Gemeentehuis van Roerdalen. Het Genootschapsweekend vindt plaats in Valkenburg. De belangrijkste herpetologische waarneming is ongetwijfeld de (her)ontdekking van de Geelbuikvuurpad bij de Berghof.

Op verzoek van een aantal mensen geeft Pe-

dro Janssen een fotocursus voor ongeveer 15 leden. De resultaten zullen de komende jaren ongetwijfeld zichtbaar worden.

2003

Tot genoegen van de Studiegroep gaat de Stichting IKL zich bezig houden met de coördinatie van de vele paddenoverzetacties die in de provincie plaatsvinden. Vaak worden schermen te laat gezet en mensen te laat gemobiliseerd en is de trek al grotendeels voorbij voordat maatregelen zijn genomen.

Door Ykelien Damstra wordt een bijzondere excursie geregeld naar de bruinkoolgroeven in Duitsland. Met name de waargenomen Groene padden net buiten de provinciegrens doen de harten sneller kloppen. Voor het overige werden de excursies weer gelijkmatig verspreid over de provincie. De excursies in het noorden van de provincie worden meestal door Henk Heijligers georganiseerd. Door een kleine misrekening is hij waarschijnlijk nu nog steeds op zoek naar de kerk in Nieuw-Bergen.

De subsidieverzoeken aan de provincie en de waterschappen voor de nieuwe verspreidingsatlas worden gehonoreerd. De auteurs worden voor een derde bijeenkomst uitgenodigd in het GroenHuis. Gezamenlijk worden afspraken gemaakt over de inhoud van de atlas. De soorten worden definitief toebedeeld aan de auteurs. Halverwege het jaar wordt een advertentie gezet voor de aanstelling van een projectcoördinator. In september worden sollicitatiegesprekken gevoerd en met ingang van 1 december wordt Jacob van der Weele voor vier dagen per week aangesteld om het atlasproject te gaan coördineren. Zijn eerste taken zijn het verzamelen van literatuur en het optimaliseren van de

databank zodat de soortauteurs aan de slag kunnen. Ton Lenders en Joof Teeuwen vormen het projectmanagement dat het atlasproject zal gaan bewaken.

2004

De nieuwe projectcoördinator heeft inmiddels de databank opgeschoond. In totaal zullen meer dan 60.000 waarnemingen voor de nieuwe verspreidingsoverzichten beschikbaar zijn. Er is een tijdplanning opgezet die moet leiden tot de afronding van het project omstreeks halverwege 2005.

De stuurgroep gaat zich richten op het 25-jarig jubileum van de Studiegroep. De eerste afspraken betreffen de uitgifte van dit themanummer van het Maandblad en het organiseren van een symposium op 17 april. Tijdens de studiedag krijgt Frans Blezer de Bronzen Kikker uitgereikt voor de vele inspanningen die hij zowel vrijwillig als professioneel heeft geleverd voor de instandhouding van de Limburgse herpetofauna.

DANKWOORD

De auteurs wensen alle leden te bedanken die in de loop der jaren lid zijn geweest van de Herpetologische Studiegroep. Ongetwijfeld hebben we velen met de opsomming in deze kroniek tekort gedaan. Maar ook voorzitters hebben niet altijd een totaaloverzicht op zaken die gebeuren in een actieve vereniging, en al zeker niet in een studiegroep waar ook veel activiteiten op individuele basis worden ontplooid. We willen echter vanaf deze plaats de middelste voorzitter van de Herpetologische Studiegroep (tabel 1) niet vergeten. Harry van Buggenum was en is nog steeds een drijvende kracht achter het herpetologisch onderzoek in Limburg. Zonder hem was deze kroniek ongetwijfeld een heel stuk korter uitgevallen.

SUMMARY

THE HERPETOLOGICAL STUDY GROUP: 25 YEARS OF RESEARCH AND ACTION

The article presents a chronological survey of the research and conservation activities of the Herpetological Study Group of the Limburg Natural History Society over the last 25 years. The group was founded in February 1979 and has made essential contributions to the conservation and protection of amphibians and reptiles in the Dutch province of Limburg.